

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра історії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор
ЧНУ ім. П. Могили
Котляр Ю. В.

« 31 » 08 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ
(СК АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ)»

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 032 «Історія та археологія»

Розробник

Завідувач кафедри історії

Гарант освітньої програми

Декан факультету політичних наук

Начальник НМВ

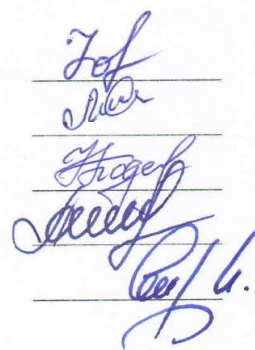
Іовчева А.М.

Міронова І.С.

Підберезних І.Є.

Хмель А.О.

Шкірчак С.І.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни		
Найменування дисципліни	«Європейська інтеграція: історичний контекст (СК англійською мовою)»		
Галузь знань	03 «Гуманітарні науки»		
Спеціальність	032 «Історія та археологія»		
Спеціалізація (якщо є)	-		
Освітня програма	«Історія та археологія»		
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)		
Статус дисципліни	Нормативна		
Курс навчання	5		
Навчальний рік	2023–2024 н. р.		
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма	
	10	-	
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	4 кредити / 120 годин		
Структура курсу:	Денна форма	Заочна форма	
	Всього – 120 годин	-	
	– лекції	18 годин	-
	– семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові)	36 годин	-
– годин самостійної роботи студентів	66 годин	-	
Відсоток аудиторного навантаження	45%	-	
Мова викладання	англійська		
Форма проміжного контролю (якщо є)	-		
Форма підсумкового контролю	іспит		

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Навчальна дисципліна «Європейська інтеграція: історичний контекст (СК англійською мовою)» охоплює проблеми європейської інтеграції, становлення та розвитку Європейського Союзу та перспектив, його розширення на сучасному етапі. Важливе місце в структурі курсу займають інституційні аспекти європейської інтеграції, реформування інститутів ЄС після розширення. Курс також актуальний в контексті утвердження Україною своєї європейської ідентичності й з'ясування перспектив європейської інтеграції України. Предметом вивчення навчальної дисципліни є історичні, концептуальні, інституційно-структурні засади функціонування Європейського Союзу.

Метою викладання навчальної дисципліни є комплексне висвітлення проблематики європейської інтеграції в історичному, теоретичному і практичному спектрах аналізу.

Основними *завданнями* вивчення дисципліни є:

- знайомство з основними історичними етапами становлення ЄС, культурно-цивілізаційними чинниками інтеграційних процесів;
- висвітлення теоретичних інтерпретації європейської інтеграції;
- розкриття інституційної структури Європейського Союзу, функцій і ролі головних інституцій ЄС;
- представлення моделей розробки і прийняття рішень в Європейському Союзі;
- висвітлення ролі Європейського Союзу як учасника світової політики;
- розкриття принципів формування і моделей зовнішньої політики ЄС;

- визначення головних проблем реалізації євроінтеграційних прагнень України.

Розроблена програма відповідає освітній програмі та орієнтована на формування **компетентностей студентів:**

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК04. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК06. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК08. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК12. Здатність представити складну інформацію у стислій усній та письмовій формі.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

СК01. Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.

СК07. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах фахової передвищої та вищої освіти, наукових установах.

СК08. Здатність працювати в міжнародному контексті і реалізовувати спільні проєкти у сфері історії та/або археології з європейськими та євроатлантичними інституціями.

Очікувані результати навчання:

В результаті вивчення дисципліни студент

має знати:

- сутність та природу інтеграції в контексті глобалізаційних процесів, передумови, чинники та види інтеграційних процесів;
- шляхи формування європейської культури, основні цінності європейської цивілізації;
- основні концепції та механізми європейської інтеграції;
- етапи розширення Європейського Союзу, та їх особливості;
- сутність процесів, перспектив та наслідків сучасних інтеграційних процесів і місця в них України.

має вміти:

- аналізувати установчі документи Європейського Союзу, принципи формування та структуру і повноваження його інститутів;
- самостійно оцінювати процеси поглиблення європейської інтеграції, розширення Європейського Союзу;
- прогнозувати наслідки процесів, що відбуваються у політичній сфері європейського простору: глобалізації, політичних конфліктів тощо;
- аналізувати правові та інституціональні виміри співробітництва України та ЄС;
- прогнозувати та аналізувати перспективні та ризиковані шляхи інтеграції України в Європейський простір;
- критично осмислювати запропоновані концепції й публікації;
- аналізувати, інтерпретувати і створювати наукові тексти з даної тематики;
- представляти свої ідеї, дискутувати, опонувати та працювати у групі.

Відповідно до освітньої програми очікувані **результати навчання** включають вміння:

ПР01. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.

ПР02. Здійснювати рецензування, коментування, анотації наукових, науково-популярних, освітніх та публіцистичних текстів, які стосуються питань історії та археології.

ПР03. Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проєкти з урахуванням сучасних методологічних підходів.

ПР07. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії та/або археології до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ПР09. Здійснювати викладацьку діяльність у закладах вищої освіти на основі сучасних освітніх технологій, а також принципів і практик європейських країн.

ПР11. Вміти презентувати написані тексти та робити презентації усно різної довжини та складності українською або іноземною мовами.

3. Програма навчальної дисципліни

Денна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
1	Integration as an integral part of international processes. Historical and cultural origins of the Europeanism.	2	4	8
2	Development of European unity ideas. European identity. Theoretical models of European integration.	2	4	8
3	Evolution of integration processes in Europe after the Second World War.	2	4	8
4	Establishment of a common European economic space.	2	4	8
5	Peculiarities of political projection of Europe.	2	4	8
6	Institutional framework for European integration.	2	6	9
7	Cross-border cooperation as a key factor in the EU's regional integration. Enlargement of the European Union.	2	4	8
8	Ukraine and the processes of European integration. European integration prospects of Ukraine.	4	6	9
	Всього за курсом	18	36	66

4. Зміст навчальної дисципліни

4.1. План лекцій

№	Тема заняття / план
1	Topic 1. Integration as an integral part of international processes. Historical and cultural origins of the Europeanism. ➤ Integration and cooperation. ➤ Historical periods of the formation of European civilisation.
2	Topic 2. Development of European unity ideas. European identity. Theoretical models of European integration. ➤ Monarchical projects of European unification. ➤ Identity as a self-identity, self-awareness, self-consciousness. European identity. ➤ Cultural unity of Europe as a prerequisite for the formation of a common economic and political order. ➤ Europeanness.

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Problems of European integration in the light of modern political science and sociological research.
3	<p>Topic 3. Evolution of integration processes in Europe after the Second World War.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Prerequisites for integration processes in Europe after the Second World War. ➤ The European movement and the creation of the Council of Europe. ➤ Integration as a way to overcome conflict in the European content. ➤ The Marshall Plan (1948) and the beginning of European economic integration.
4	<p>Topic 4. Establishment of a common European economic space.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Treaties of Rome. ➤ Gradual transition to the common market. ➤ Establishment of the main European institutions. ➤ Economic and energy crises. ➤ The signing of the Schengen Agreement on the abolition of passport and visa controls at the borders between the EEC countries. ➤ Stages of EU enlargement.
5	<p>Topic 5. Peculiarities of political projection of Europe.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Three stages and pillars in the development of the EU. ➤ Declaration on the Establishment of the European Union and Enhanced Integration and Political Cooperation in Europe. ➤ European Political Cooperation Programme (ENP). ➤ The Maastricht Treaty and the transformation of European communities into the European Union (EU). ➤ Adoption of the Constitution of the European Union and the crisis of its ratification. ➤ The Lisbon Treaty (2009).
6	<p>Topic 6. Institutional framework for European integration.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Institutions of the European Communities and the EU. ➤ Peculiarities of the political and legal systems of the EU countries and their influence on the formation of the EU institutions. ➤ Structure, powers, principles of formation and functions of modern EU institutions. ➤ Decision-making process in the EU institutions. ➤ Implementation of regional policy in the EU.
7	<p>Topic 7. Cross-border cooperation as a key factor in the EU's regional integration. Enlargement of the European Union.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Definition, essence of cross-border cooperation. ➤ The origins of cross-border cooperation in Europe. ➤ Functioning of cross-border cooperation within the Euroregions. Euroregions of Europe. ➤ Prerequisites for EU enlargement to Central and Eastern Europe. ➤ Basic criteria for accession to the European Union (Copenhagen criteria): <ul style="list-style-type: none"> – geographical criterion; – political criterion; – economic criterion; – legal criterion; – absorption criterion; – criteria of "convergence" with the EU. ➤ EU enlargement in 2004. ➤ Prospects for further differentiation of the states covered by the European Neighbourhood Policy 8. ➤ Neighbourhood with the countries of Eastern Europe. ➤ Problems of implementing the idea of "enlargement of Europe" without enlargement of the EU.

8	<p>Topic 8. Ukraine and the processes of European integration. European integration prospects of Ukraine.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Conclusion of the Partnership and Cooperation Agreement between Ukraine and the EU (1994). ➤ Priority of the European vector of Ukraine's integration. ➤ The inconsistency of Ukraine's economic and political systems with the EU's systemic requirements and the Copenhagen Accord. ➤ The EU as an investor and trade partner of Ukraine. ➤ Ukraine's identity and European integration processes.
---	---

4.2. План практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять

№	Тема заняття / план
1	<p>Topic 1. European integration in the spectrum of conceptual and methodological approaches.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Integration as an integral feature of the development and functioning of human communities: essence and preconditions. 2. Interdependence as a factor of integration processes in the world. 3. Development of integration processes in the context of globalisation. Types of integration. Formal and informal integration. 4. Empire as a form of political integration.
2	<p>Topic 2. Civilizational factors of European unity.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Development of the European idea in the Middle Ages. Influence of economic factors on European projects of the XVI-XIX centuries. 2. Republican projects of European unification in the era of bourgeois revolutions. 3. The impact of the First World War on the idea of a united Europe. Pan-European movement. 4. The Resistance Movement and the European idea.
3	<p>Topic 3. The main theoretical concepts of European integration.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Federalist theories. 2. Functionalism as a concept of European integration. 3. Conceptual foundations of neo-functionalism, transactionalism and intergovernmentalism. 4. Institutionalism and its directions. Conceptual foundations of constructivism. 5. Multilevel ("network") governance in the European Union.
4	<p>Topic 4. Stages of formation of the European Union.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Prerequisites for economic integration in post-war Europe. Three pillars of political integration in Europe. 2. The Maastricht Treaty and the transformation of European communities into the European Union (EU). 3. The role of the Treaty of Amsterdam in the development of the "third pillar". 4. The Lisbon Treaty (2009) and its importance for the further development and enlargement of the European Union.
5	<p>Topic 5. Decision-making in the European Union.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Legal basis of procedural mechanisms in the EU. 2. Models of decision-making in the EU. Procedural features of model implementation. 3. The EU committee system as a mechanism for promoting effective policy implementation and ensuring control of member states over the process. 4. Multilevel governance and mechanisms of legitimisation of decisions in the EU.
6	<p>Topic 6. Common EU policies.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Regional policy of the European Union. The status of regions in the EU.

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Common trade policy. Distribution of powers between EU institutions and Member States in the implementation of the common trade policy. 3. EU energy policy. 4. EU education policy and the European education information network. 5. Principles and institutional framework for the functioning of the EU's common environmental policy.
7	<p>Topic 7. EU institutions.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. EU Presidency: principles of rotation of member states. Composition and organisation of the EU Council. 2. The European Parliament. 3. Principles of functioning of the European Commission. 4. Structure and competence of the Court of Justice of the European Union. 5. Financial institutions. Prerogatives of the Accounting Chamber. 6. Advisory bodies of the European Union: The Social and Economic Committee and the Committee of the Regions. 7. Powers of the European Ombudsman. Functions and tasks of Europol.
8	<p>Topic 8. Foreign policy activities of the European Union.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Conceptual foundations of the EU's foreign policy. 2. Features of the implementation of Euro-Atlantic cooperation: EU-US - ad hoc relations. 3. Regulatory framework and institutional mechanisms for the implementation of the EU's common foreign and security policy. 4. Integration mechanisms in the implementation of the EU's foreign policy.
9	<p>Topic 9. European Neighbourhood Policy.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Regulatory and legal support of the European Union's Neighbourhood Policy. 2. Euro-Mediterranean Partnership. 3. Features of the Eastern Partnership format implementation. 4. Black Sea Synergy project space. 5. Cross-border cooperation and models of "Euroregions".
10	<p>Topic 10. Ukraine-EU.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Prerequisites for the European choice. European identity of Ukraine. 2. Evolution of Ukraine-EU relations. 3. The Russian factor in Ukraine's European integration. 4. Regional and cross-border cooperation between Ukraine and the EU. 5. European prospects of Ukraine.

Вимоги до підготовки семінарів та критерії оцінювання.

Кожне семінарське завдання складається з двох частин:

1. Перша основна змістовна частина семінару відбувається в форматі **захисту наочних презентацій**. На першому практичному занятті група студентів шляхом жеребкування ділиться на підгрупи, склад яких не змінюється до кінця семестру. Кожна підгрупа обирає на власний розсуд тему (з питань, які заздалегідь анонсує викладач) і готує наочну презентацію. Тематики презентацій мають бути узгоджені між підгрупами, щоб запобігти дублюванню тематик презентацій. Час на захист кожної презентації визначається кількістю підгруп в студентській аудиторії.

Вимоги до структури та змісту презентацій. Презентація – це ретельно структурована інформація із зазначенням теми, плану, мети, основної частини, висновків та списку використаної літератури і джерел. Презентація має супроводжуватися наочністю: відео, фото, географічними картами, малюнками, карикатурами, музикою, таблицями, статистичними даними, тощо.

Основні вимоги до підготовки наочної презентації:

- кількість слайдів 15-25;

- наявність плану, вступу, списку використаних джерел;
- наявність ілюстрацій та наочного матеріалу;
- власне авторство презентації;
- аргументовані та логічні висновки.

Захист відбувається шляхом наочної демонстрації слайдів (за допомогою використання технічних засобів: комп'ютеру та проектору), та групової доповіді студентів, які готували презентацію. Після кожної презентації задаються питання та ведеться обговорення питання, яке було висвітлено в презентації.

2. Друга заключна частина семінару відбувається в форматі *письмового перехресного блиц-опитування*. За 15 хвилин до завершення пари, студенти мають дати відповідь на питання, яке було висвітлено в презентації їх колег. Розподіл питань здійснюється на розсуд викладача. Кожна відповідь має бути логічно побудована, стисло (але в повній мірі) розкривати зміст питання та завершуватись авторськими висновками.

Максимальна кількість балів, яку може отримати студент на семінарі – 3. Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації.

Оцінюватися може виконання студентами будь-яких навчальних завдань, під час роботи над якими студенти демонструють власне логічне мислення: розгорнуті і стислі усні відповіді, розробка та захист наочних презентацій, письмові роботи, виступи в дискусіях тощо.

При цьому враховується:

- розуміння студентами взаємозв'язків між історичними подіями, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати та критично оцінювати історичні факти;
- самостійність мислення;
- використання різних джерел історичних знань, з розумінням їх особистостей, умінням їх характеризувати і оцінювати;
- правильність і достатність добору історичних фактів для розв'язування поставлених викладачем завдань;
- чіткість і завершеність викладу;
- мовна грамотність.

5. Завдання для самостійної роботи

1. Integration as an integral feature of the development and functioning of human communities: essence and preconditions.
2. The concept and types of integration. Formal and informal integration.
3. Theories of integration.
4. Development of integration processes in the context of globalisation.
5. Problems of sovereignty in theories of integration.
6. The latest models of European integration: "solidarity space", "Europe of variable geometries", "Europe of concentric circles", "multi-speed Europe".
7. European identity and its impact on integration processes.
8. Prerequisites for integration processes in Europe after the Second World War. The influence of military-political, economic and ideological factors on political processes in post-war Europe. Winston Churchill's speech in Zurich (1946).
9. The European movement and the creation of the Council of Europe. The beginning of the Cold War. Integration as a way to overcome conflict in the European content.
10. The Marshall Plan (1948) and the beginning of European economic integration (Organisation for European Economic Co-operation, European Payments Union). Military and political integration (Western European Union).

11. Memorandum by J. Monnet and Declaration by R. Schuman of 9 May 1950. France's role in European construction. De Gaulle and his concept of a "Europe of Nations". Franco-German rapprochement.
12. Three pillars of political integration in Europe.
13. The Maastricht Treaty and the transformation of European communities into the European Union (EU). The political system of the European Union.
14. The idea of a united Europe, its development and role in modern European integration processes.
15. Civilisational and geographical boundaries of Europe.
16. Criteria of European identity. Common cultural space as a context of unification and integration processes in Europe.
17. The relationship between European, national and regional identities in Europe and their impact on integration processes.
18. Projects of European unification.
19. The idea of "Pan-Europe" and the development of the pan-European movement.
20. The idea of federalism in European integration.
21. The first European communities and their institutions
22. The UK's position in European integration processes. The UK's accession to the EEC.
23. Plans for political integration in Europe in the 60s and the reasons for their failure.
24. Development of the system of European political cooperation in the 70s.
25. The Single European Act and the deepening of political integration in Europe.
26. Features of the political system of the European Union.
27. Types of decisions and legal acts in the European Union.
28. Decision-making procedures in the EU.
29. Membership in the EU. Conditions and types of membership.
30. The main institutions of the EU. General characteristics.
31. European Parliament: structure, formation and functions.
32. European Commission: formation, structure and functions
33. European Council: formation, structure and functions.
34. Court of Justice of the European Communities.
35. Distribution of powers among the EU institutions.
36. The importance of the Maastricht Treaty in deepening political integration in Europe.
37. European citizenship. The relationship between national and European citizenship.
38. Formation of the common market and economic freedoms.
39. Creation of the European monetary system.
40. Budgetary policy in the EU.
41. Development of regionalism in the EU. Committee of the Regions
42. Common environmental policy.
43. Common trade policy.
44. EU energy policy.
45. Education policy in the EU.
46. Conceptual foundations of the European Union's foreign policy. Formation of normative foundations and principles of the EU's common foreign policy.
47. The Amsterdam Treaty. Main provisions.
48. Waves of EU enlargement, their features. Directions of reforming institutions.
49. Regulatory and legal support of the EU's Neighbourhood Policy. Modelling the forms of the European Neighbourhood Policy.
50. EU enlargement processes in the late 90s.
51. The Mediterranean dimension and the Eastern Partnership.
52. EU enlargement as a factor of its institutional development and reform. Consequences of EU enlargement.
53. The significance and consequences of EU enlargement to the East.

54. The Lisbon Treaty of 2007.
55. Cross-border cooperation.
56. The development of the idea of a Europe of "different speeds".
57. Development of sub-regional integration in Europe within the framework of the Visegrad Group, the Carpathian Euroregion, the Black Sea Economic Cooperation, the Central European Free Trade Agreement, and the Central European Initiative.
58. Newest projects of European enlargement: Europe "a la carte", "core Europe", Europe of concentric circles.
59. Ukraine and the EU: legal and institutional framework of relations. Prospects of EU membership for Ukraine.

6. Темы научных работ

1. The concept of civilisation. Types of civilisation. "West and East".
2. The main features of European civilisation. Geographical location of Europe.
3. The current state of development of European society.
4. The place of Europe in the modern world.
5. Development and prospects of international cooperation on the European continent.
6. Forms of government and state structure of modern European states.
7. The role of law in the world and European society.
8. The concept of the rule of law. Rule of law in Europe.
9. Protection of human rights in Europe and the world.
10. World and European organisations. The European Union.
11. Globalisation and its main components. Positive and negative effects of globalisation.
12. European Economic Area.
13. Historical roots of European integration.
14. The legal framework of the European Union.
15. Procedural mechanism and basic requirements for accession to the EU.
16. Prerequisites for economic and monetary integration of the EU.
17. Historical, economic prerequisites for the introduction of the euro. Advantages and disadvantages of the introduction of the euro.
18. The main stages and current trends of European integration.
19. Ways of forming European culture. Cultural pluralism.
20. Basic values of European civilisation.
21. Rights of national minorities in European countries.
22. European cultural identity.
23. Cause and effect of conflicts in Europe.
24. Means of conflict management and resolution in European countries.
25. The language palette of modern Europe.
26. Religion in the life of a modern European. The main religions in Europe.
27. Religious, ethnic, linguistic conflicts in the European world.
28. Features of education in the European dimension.
29. European educational networks and programmes.
30. European cultural influence on Ukraine.
31. Ukraine's contribution to the cultural heritage of Europe.
32. Problems of war and peace and their manifestation in the history of Europe.
33. The main activities of European countries to preserve peace in the world.
34. Ways to solve the demographic problem in European countries.
35. Environmental problems in the European region and ways to solve them.

Вимоги до структури та змісту наукової роботи.

Наукова робота – це чітко структурована письмова робота, наявність плану посилань та списку літератури є обов'язковим. Виконується на аркушах А4 (шрифт Times New Roman 14, інтервал 1,15, поля 1,5 з усіх сторін; нумерація сторінок обов'язкова. Загальний обсяг має бути не менше 15 сторінок і не більше 20 сторінок. Тематика міститься у програмі курсу.

Для підготовки наукової роботи необхідне більш глибоке вивчення літератури, включаючи додаткову. Необхідно логічно й аргументовано викласти актуальність обраної теми, точки зору дослідників щодо досліджуваної проблеми, зробити самостійні висновки та з урахуванням сучасних вимог оформити науково-довідковий апарат. Наукова робота має продемонструвати знання і розуміння обраної студентами теми, а також відповідати вимогам наукової аргументації. Щодо досліджуваної тематики навчального курсу це означає, що в науковій роботі обов'язково слід показати рівень розробленості теми, при розкритті її посилатися на сучасну наукову дискусію з проблем методології політичної аналітики.

Загалом написання наукової роботи має підтвердити вміння студента самостійно: визначати наукову проблему; узагальнювати та аналізувати навчальну й наукову літературу; використовувати набуті в процесі навчання теоретико-методологічні знання й практичні навички в аналізі реальних політичних проблем.

Структурно наукова робота має складатися з:

- Титульного аркушу (з вказанням навчального закладу, кафедри, теми роботи, даних про виконавця та викладача, актуального року);
- Плану (план має бути складний, поданий у вигляді списку (нумерується тільки основна частина роботи), структурно збалансований (кількість підрозділів у розділах має бути однаковою), відображати всі структурні розділи роботи);
- Вступу (має містити опис актуальності теми дослідження (1-2 абзаци), об'єкту, предмету, мети, завдань (відповідають змісту й кількості підпунктів плану), стислий огляд стану розробленості теми дослідження (1-2 абзаци) та структури роботи);
- Основної частини (виклад матеріалу має здійснюватися від 3 особи, кожна структурна частина основного змісту роботи має розпочинатися з нової сторінки та завершуватись коротким висновком (1-2 абзаци), має містити посилання (не менше ніж 2 на сторінку, оформлені через квадратні дужки), всі таблиці, схеми, малюнки мають бути винесені в додатки з посиланнями на них в тексті);
 - Висновку (мають відповідати кількості поставлених на початку роботи завдань);
 - Списку використаної літератури (оформленого за вимогами);
 - Додатків (якщо є).

При дотриманні всіх необхідних вимог до структури та змісту наукової роботи, якісного викладення матеріалу, авторських логічно побудованих висновків, мовної грамотності, вона може бути оцінена **максимум у 15 балів**.

7. Рекомендовані тематики для написання есе

1. The idea of a common Europe and the processes of institutional integration.
2. Development of the pan-European movement in the first half of the twentieth century.
3. European federalism: theory or reality?
4. European culture: between universalism and Eurocentrism
5. European identity: negation or development of national identities?
6. The European idea - from utopia to reality
7. Europe and the European Union: problems of correlation.
8. Tolerance and its impact on the functioning of the EU institutional system.
9. Development of the principle of subsidiarity within the EU.
10. The Single European Act and the deepening of political integration in Europe.
11. Deepening European integration and the problem of state sovereignty.
12. The development of European Union citizenship.

13. The perception of the "Other" in European culture and the problem of migration in modern Europe.
14. Does Ukraine need Europeanisation?
15. European discourse in Ukraine.
16. Ukrainian-Polish relations in the context of the enlargement of the European Union.
17. The current "wave" of EU enlargement: consequences and prospects for Ukraine.
18. "Europe's treasure is its idea of man" (Denis de Rougemont) (from Magna Carta to the Charter of Fundamental Rights).
19. Attitudes of European citizens towards EU enlargement (based on the materials of "Eurobarometr.Public opinion of the European Union").
20. Is the "Europe of Regions" the future of Europe?
21. Central and Eastern Europe: borderland, "island" or "middle" of Europe?
22. Europe and the United Kingdom. The peculiarity of British policy in Europe.
23. Development of the EU institutional system.
24. Development of European parliamentarism.
25. Negotiations as the basis for the functioning of the EU institutional system.
26. Amsterdam and Nice Treaties on reforming EU institutions.
27. Stereotypes in the processes of European integration. How to overcome them?
28. What does it mean to be a European?
29. Cultural policy of the European Union: principles and mechanisms of implementation.
30. Information policy of the European Union. Programme "e-Europe. An Information Society For All".
31. EU educational programmes (LEONARDO DA VINCI, TEMPUS, SOCRATES, ERASMUS, COMENIUS. LINGVA, etc.) and prospects for their dissemination in Ukraine
32. "Waves" of EU enlargement, their preconditions and features.
33. Modern EU enlargement.
34. Consequences of EU enlargement.
35. "The Neighbourhood Policy and its impact on integration processes in the post-Soviet space.
36. The Constitution of the European Union and the reasons for its rejection.
37. The Lisbon Treaty of 2007 and institutional changes.
38. EU policy towards Ukraine at the present stage.

Вимоги до написання есе.

Написання есе є самостійною роботою студента, виконаною на основі вивчення літератури та опрацювання емпіричних джерел. Присутність та наукове обґрунтування власного погляду на тематику чи власного підходу до розв'язання проблеми є найважливішим критерієм високої оцінки есе.

Обсяг та структура:

- обсяг 7-10 ст. друкованого тексту на аркушах А4 (шрифт Times New Roman 14, інтервал 1, поля 1,5 з усіх сторін, нумерація сторінок обов'язкова);
- структура має містити: титульний аркуш із назвою теми, зміст або план, вступ (актуальність та короткий огляд стану розробленості теми), основну частину (з посиланнями в квадратних дужках), висновки, перелік найважливішої використаної літератури та джерел (вказувати використані інтернет-джерела, а не перелік сайтів).

Критерії оцінювання есе:

- обґрунтування актуальності та чітка постановка проблеми;
- аналіз та узагальнення різних точок зору на проблему (короткий історіографічний аналіз обраної проблеми);
- послідовна аргументація викладеної позиції;
- відсутність концептуальних помилок;
- більш менш повно розкриті всі аспекти обраної проблеми;

- переконливі висновки (чи пропозиції, прогнози), що логічно зумовлюються викладеним матеріалом;
- стиль написання.

При дотриманні всіх необхідних вимог до структури та змісту есе, якісного викладення матеріалу, авторських логічно побудованих висновків, мовної грамотності, даний вид роботи може бути оцінений **максимум 10 балів**.

8. Підсумковий контроль

Формою підсумкового контролю є *іспит*, який проводиться в усній формі. Контроль планується здійснювати шляхом оцінювання усних відповідей на семінарських заняттях, перевірки письмових робіт (наукові роботи, есе) та проведення іспиту за результатами вивчення курсу. Якщо студент не відвідував курс лекцій, семінарські заняття і не виконав контрольні заходи, а, отже, не набрав необхідної кількості балів, то він, за рішенням кафедри, не допускається до складання іспиту.

Оцінювання підсумкового контролю студентів здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації. *При цьому враховується:*

- розуміння студентами взаємозв'язків між історичними подіями, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати та критично оцінювати історичні факти;
- самостійність мислення;
- правильність і достатність добору історичних фактів;
- чіткість і завершеність викладу;
- мовна грамотність.

Перелік питань до іспиту з дисципліни «ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ (СК АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ)»

1. Integration as an integral feature of the development and functioning of human communities: essence and preconditions.
2. Types of integration. Formal and informal integration.
3. Theories of integration.
4. Development of integration processes in the context of globalisation.
5. Problems of sovereignty in theories of integration.
6. Intergovernmental approach to European integration.
7. Newest models of European integration: "solidarity space", "Europe of variable geometries", "Europe of concentric circles", "multi-speed Europe".
8. The idea of a united Europe, its development and role in modern European integration processes.
9. Three pillars of political integration in Europe.
10. The idea of "Pan-Europe" and the development of the pan-European movement.
11. The idea of federalism in European integration.
12. Civilisational and geographical boundaries of Europe.
13. Criteria of European identity. Common cultural space as a context of unification and integration processes in Europe.
14. The relationship between European, national and regional identities in Europe and their impact on integration processes.
15. Prerequisites for integration processes in Europe after the Second World War. The influence of military-political, economic and ideological factors on political processes in post-war Europe.

16. The Marshall Plan (1948) and the beginning of European economic integration (Organisation for European Economic Co-operation, European Payments Union). Military and political integration (Western European Union).

17. Memorandum by J. Monnet and Declaration by R. Schuman of 9 May 1950. France's role in European construction. De Gaulle and his concept of "Europe of the Fatherlands". Franco-German rapprochement.

18. The European movement and the creation of the Council of Europe. The beginning of the Cold War. Integration as a way to overcome conflict in the European content.

19. Projects of European unification.

20. Plans for political integration in Europe in the 60s and the reasons for their failure.

21. Development of the European political cooperation system in the 1970s.

22. Formation of the European Union. New areas of European cooperation.

23. Political system of the European Union.

24. Types of decisions and legal acts in the European Union.

25. Decision-making procedures in the EU.

26. Membership in the EU. Conditions and types of membership.

27. The main EU institutions. General characteristics.

28. European Parliament: structure, formation and functions.

29. European Commission: formation, structure and functions.

30. European Council: formation, structure and functions.

31. Court of Justice of the European Communities.

32. Distribution of powers among the EU institutions.

33. Formation of the Common Market and economic freedoms.

34. Budgetary policy in the EU. Creation of the European monetary system.

35. General characteristics of joint policies.

36. Common environmental policy.

37. Common trade policy.

38. EU energy policy.

39. EU migration policy.

40. Education policy in the EU.

41. Conceptual foundations of the European Union's foreign policy. Institutional mechanisms for the implementation of EU foreign policy.

42. Decision-making procedures in the EU common security policy.

43. The importance of the Maastricht Treaty in deepening political integration in Europe.

44. Subsidiarity as a principle of EU policy.

45. European citizenship. The relationship between national and European citizenship.

46. Development of regionalism in the EU. The Committee of the Regions.

47. The Amsterdam Treaty. Main provisions.

48. Waves of EU enlargement, their features.

49. EU enlargement and directions of institutional reform.

50. The significance and implications of EU enlargement to the East.

51. Cross-border cooperation.

52. The Lisbon Treaty and its importance for the further development and enlargement of the European Union.

53. Copenhagen criteria.

54. Regulatory and legal support of the European Union's Neighbourhood Policy. Modelling the forms of the European Neighbourhood Policy.

55. Institutionalisation of European identity. Declaration on European Identity. Charter of European Identity.

56. Constitution of the EU (draft). Causes of the constitutional crisis.

57. Development of the idea of Europe at different speeds.

58. Europe "a la carte", "core Europe", Europe of concentric circles.

59. Development of sub-regional integration in Europe within the framework of the Visegrad Group, the Carpathian Euroregion, the Black Sea Economic Cooperation, the Central European Free Trade Agreement (CEFTA), and the Central European Initiative.

60. Ukraine and the EU: legal and institutional framework of relations.

Оцінювання питань в екзаменаційному білеті:

перше питання у білеті оцінюється до 10 балів, друге і третє питання – до 15 балів

Приклад екзаменаційного білету

<u>PETRO MOHYLA BLACK SEA NATIONAL UNIVERSITY</u>	
Second level of higher education: <u>master's degree</u>	
Speciality 032 "History and Archeology"	
Semester 10	
Academic discipline " European integration: historical context (SC in English) "	
CREDIT TICKET № <u>0</u>	
<ol style="list-style-type: none"> 1. The relationship between European, national and regional identities in Europe and their impact on integration processes. 2. Budgetary policy in the EU. Creation of the European monetary system. 3. Regulatory and legal support of the EU's neighbourhood policy. Modelling the forms of the European Neighbourhood Policy. 	
Approved at a meeting of the Department of History	
Protocol № _____ from _____ 20____	
Head of the History Department _____	<u>Myronova I.S.</u>
Examiner _____	<u>Iovcheva A.M</u>

9. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

№	Вид діяльності (завдання)	Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
1	Семінарські заняття	10 тем семінарських занять. Кожна тема оцінюється до 3-х балів. Максимальна кількість балів за семінарські заняття (10*3)	30
2	Наукова робота	Кожен студент має підготувати та захистити наукову роботу. За написання та правильне оформлення наукової роботи студент отримує максимум 12 балів, за захист – 8 балів.	20
3	Написання есе	За якісне розкриття теми есе та правильне оформлення студент може отримати максимум 10 балів.	10
4	Іспит	В кожному заліковому білеті по 3 питання. Кожне питання оцінюється в 10 балів.	40

Всього	100
---------------	------------

Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації.

Оцінюватися може виконання студентами будь-яких навчальних завдань, під час роботи над якими студенти демонструють власне історичне мислення: розгорнуті і стислі усні відповіді, підготовка та захист наочних презентацій, письмові роботи, доповіді, наукові роботи, виступи в дискусіях тощо.

При цьому враховується:

- розуміння студентами взаємозв'язків між історичними подіями, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати та критично оцінювати історичні факти;
- самостійність мислення;
- використання різних джерел історичних знань, з розумінням їх особистостей, умінням їх характеризувати і оцінювати;
- правильність і достатність добору історичних фактів для розв'язування поставлених викладачем завдань;
- чіткість і завершеність викладу;
- мовна грамотність.

Критерії оцінки усної відповіді студента (семінарські заняття):

3 бали ставиться у випадку:

- студент вільно володіє, визначеними програмою, знаннями й уміннями;
- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена;
- мова добра.

2 бали ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- студент має незначні ускладнення при використанні визначених програмою знань і умінь;
- при доборі фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення студентом висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- мова добра.

1 бал ставиться в такому випадку:

- студент користується лише окремими знаннями й уміннями;
- порушує логіку викладу;
- відповідь недостатньо самостійна;
- аргументація слабка;
- є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках;
- мова спрощена.

0 балів ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:

- студент не володіє необхідними для здійснення завдання уміннями;
- головного фактичного матеріалу не знає.

Критерії оцінки студента при написанні есе:

– **8-10 балів** виставляється, якщо дотримані всі вимоги до виконання есе: позначена проблема і обґрунтована її актуальність; студент вільно володіє інформацією запропонованого джерела; зроблено докладний критичний аналіз джерела, логічно викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита повністю; дотримані вимоги до зовнішнього

оформлення доповіді; студент повно, всебічно, безпомилково відповідає на дискусійні питання викладача і студентів з теми роботи.

– **5-7 балів** виставляється, якщо основні вимоги до есе виконані, але при цьому допущені незначні недоліки. Зокрема, є неточності у викладі матеріалу; не обґрунтована актуальність проблеми; відсутні логічна послідовність в судженнях, а також критичний аналіз джерела; студент не в повній мірі відповідає на дискусійні питання; є упушення в оформленні доповіді.

– **3-4 бали** виставляється, якщо є істотні відступи від вимог до написання есе. Зокрема: студент не в повній мірі володіє інформацією джерела; непослідовно відповідає на дискусійні питання; тема висвітлена лише частково, відсутній висновок.

– **0-2 бали** виставляється, якщо студент не володіє інформацією запропонованого джерела, виявляється істотне незрозуміння проблеми при веденні дискусії, є значні упушення в оформленні есе.

Критерії оцінки студента при написанні та захисті наукової роботи:

– **16-20 балів** виставляється, якщо виконані всі вимоги до написання наукової роботи: позначена проблема і обґрунтована її актуальність, зроблено короткий аналіз різних точок зору на дану проблему і логічно викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита повністю, витриманий обсяг, дотримані вимоги до зовнішнього оформлення.

– **10-15 балів** виставляється, якщо основні вимоги до наукової роботи виконані, але при цьому допущені значні недоліки. Зокрема, є неточності у викладі матеріалу; відсутня логічна послідовність в судженнях, не витриманий обсяг роботи; є упушення в оформленні.

– **5-9 балів** виставляється, якщо є істотні відступи від вимог до написання наукової роботи. Зокрема: тема висвітлена лише частково, відсутній висновок.

– **0-4 бали** виставляється, якщо тема наукової роботи не розкрита, виявляється істотне незрозуміння проблеми.

Критерії оцінювання іспиту:

– **35-40 балів** виставляються студенту при глибоких і всебічних знаннях проблеми, грамотному і злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко і правильно робити умовиводи, використовувати при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо дані правильні, повні і глибокі відповіді на всі теоретичні питання відповідно до навчальної програми дисципліни, немає помилок у виконанні, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності;

– **30-34 бали** виставляються студенту при глибоких і всебічних знаннях проблеми, грамотному і злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко і правильно робити умовиводи, використовувати при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо студентом дано правильні, повні відповіді на всі теоретичні питання індивідуального завдання відповідно до навчальної програми дисципліни, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені незначні похибки при відповіді;

– **20-29 балів** виставляються студенту при твердому і досить повному знанні проблеми, відсутності характерних неточностей при відповідях на питання екзаменаційного білета та на поставлені додаткові питання, умінні в основному пов'язувати теоретичний матеріал з практичними завданнями, стоять в сучасних умовах, володінні понятійним апаратом, знанні основної літератури; якщо на запропоновані теоретичні питання дані правильні, але неповні відповіді; матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені несуттєві похибки або неточності у відповідях, допущена незначна помилка;

– **15-19 балів** виставляються студенту при достатньому знанні навчального матеріалу, відсутності грубих помилок при відповідях на питання екзаменаційного білета, умінні

підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, знанні основних понять і категорій; якщо відповіді на теоретичні питання в цілому правильні, але неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки, допущені одна - дві несуттєві помилки;

– **10-14 балів** виставляються студенту, якщо відповіді на теоретичні питання неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки;

– **5-9 балів** виставляються студенту при наявності грубих помилок у відповідях на теоретичні питання екзаменаційного білета, які свідчать про неправильному розумінні суті проблеми, невмінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, незнанні основного категоріального апарату, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, свідчать про незнання і нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу;

– **0-4 бали** виставляються студенту, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, які свідчать про незнання і нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу.

10. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для іспиту
90–100	A	відмінно
82–89	B	добре
75–81	C	
67–74	D	
60–66	E	задовільно
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Рекомендовані джерела інформації

Базова література

1. Аракелян М. Р. Право Європейського Союзу : підручник / М. Р. Аракелян, М. Д. Василенко. О. : Фенікс, 2012. 390 с.
2. Бояр А. Торговельно-економічні відносини між Україною та ЄС : регулювання зовнішньої торгівлі та конкуренції в умовах єдиного ринку ЄС: підручник / А. Бояр; [за заг. ред. М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудика]. К. : Міленіум, 2008. 384 с.
3. Галик В.М. Україна в Європі і світі : навч. посіб. + компакт-диск. / В.М. Галик К., 2013. 364 с.
4. Горюнова Є.Л. Євроінтеграція : навч. посіб. / Є. Л. Горюнова. К. : Академвидав, 2013. 224 с.
5. Європейський Союз : Історія і засади функціонування : навч. посіб. 2-ге вид., виправ. і доп. / Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. К., 2012. 759 с.
6. Грицяк І.А. Правова та інституційна основи Європейського Союзу : підручник / І. А. Грицяк, В. В. Говоруха, В. Ю. Стрельцов. Х. : Магістр, 2009. 620 с.
7. Консолідовані версії договору про Європейський Союз та договору про функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01): хрестоматія / упоряд. Б. В. Бабіна. О. : Фенікс, 2012. 294 с.
8. Комарова Т. В. Юрисдикція Суду Європейського Союзу: монографія / Т. В. Комарова. Х.: Право, 2010. 360 с.
9. Кривцова В.В. Теорії та стратегії європейської інтеграції: навч. посіб. / В. М. Кривцова; [за заг. ред. М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудика]. К. : Міленіум, 2009. 140 с.

10. Лозо В. І. Становлення і розвиток правових основ екологічної стратегії Європейського Союзу / В. І. Лозо. Х. : Право, 2008. 251 с.
11. Шамбровський Г.О. Регіональна політика Європейського Союзу: навч. посіб. / Г.О. Шамбровський. К. : Знання, 2011. 187 с.
12. Право Європейського Союзу : навч. посіб. / за ред. В. М. Бесчастного. 2-ге вид., стер. К. : Знання, 2011. 366 с.
13. Право Європейського Союзу : навч. посіб. / за ред. Р. А. Петрова. 4-те вид., змін. і допов. К.: Істина, 2011. 376 с.
14. Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В. І. Муравйова. К. : Юрінком Інтер, 2011. 704 с.
15. Право Європейського Союзу. Особлива частина (з урахуванням положень Лісабонського Договору) : навч. посіб. / за ред. : М. Р. Аракеяна, О. К. Вишнякова. К. : Істина, 2010. 528 с.
16. Прокопенко Л.Л. Вступ до європейської інтеграції: навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко; [за заг. ред. М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудика]. К. : Міленіум, 2009. 333 с.
17. Стрельцов В. Ю. Європейська економічна інтеграція: навч. посіб. / В. Ю. Стрельцов ; [за заг. ред. М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудика]. Харків : ХарPI НАДУ «Магістр», 2009. 148 с.
18. Світові інтеграційні процеси в умовах трансформації міжнародних систем : навч. посіб. / за ред. Л. Д. Чекаленко. К. : Дип. акад. України при МЗС України, 2013. 624 с.
19. Чугаєв О. А. Валютна інтеграція в Європейському Союзі : навч. посіб. / О. А. Чугаєв. К. : Київ. ун-т, 2010. 191 с.

Наукова література

1. Андрущенко В. П. Світанок Європи : монографія / В. Андрущенко. К.: Знання України, 2011. 1009 с.
2. Байковський П. Інституційна та соціокультурна складова проблеми «дефіциту демократії» в ЄС / П. Байковський. – Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2012. Випуск 30. С. 103–112.
3. Байковський П. Механізми впливу політичних партій на процес прийняття рішень в Європейському Союзі / П. Байковський, І. Зінько // Політологічні та соціологічні студії. Т. XII. Політичні виміри процесів європейської інтеграції : зб. наук. праць / наук. ред. А. М. Круглашов. Чернівці: Букрек, 2013. С. 154-167.
4. Балух В. О. Історія античної цивілізації. В 3-х т. Т. 1. Стародавня Греція / В.О. Балух. К.: Вид-во: Наші книги, 2007. 656 с.
5. Беренд І.Т. Європа від 1980 року / І.Т. Беренд; [пер. з англ. А. Іщенко]. К.: Наука, 2010. 348 с.
6. Бурдяк В. Вплив громадянського суспільства країн-членів Європейського Союзу на формування регіональної політики / В.І. Бурдяк, А.О. Жуковська // Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Науки: економіка, політологія, історія. 2012. № 5 (157). С. 5-13.
7. Бурдяк І. Політика постсоціалістичних України і Болгарії в руслі європейської інтеграції та системи безпеки // Дриновський збірник. Т. IV. Академічне видавництво ім. проф. Марина Дринова. Харків – Софія. 2011. С. 385-399.
8. Винайдення традиції / за ред. Е. Гобсбаума та Т. Рейнджера. 2-ге вид., випр. К.: Ніка-Центр. 2010. 448 с.
9. Віднянський С.В. Об'єднана Європа: від мрії до реальності. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу / С. В. Віднянський, А. Ю. Мартинов. К.: Інститут історії України, 2009. 376 с.
10. Віллем Ж.-П. Європа та релігії. Ставки ХХІ століття / Ж.-П. Віллем; [пер. з фр. Д. Каратеєв]. К. : ДУХ І ЛІТЕРА. 2006. 331 с.

11. Вінникова Н.А. Питання демократичної легітимності в сучасному європейському теоретичному дискурсі / Н.А. Вінникова // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна «Питання політології». Харків, 2009. № 861. С. 18–28.
12. Вінникова Н.А. Фракціоналізація ухвалення рішень в Європейському Союзі / Н. А. Вінникова // Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки: Збірник наукових праць / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2015. Вип. 1 (9). Ч. 2. С.24–34.
13. Вояковський Д. Ментальні кордони в Європі без кордонів / Д. Вояковський; [пер. з польськ.]. К. : Ніка-Центр. 2012. 320 с.
14. Герман М. Сучасні підходи до дослідження євро інтеграційних процесів постсоціалістичних суспільств // Політологічні та соціологічні студії: Т. XI. Теорія та історія політичної науки: світовий та національний досвід: зб. наук.праць / наук. ред. А. М. Круглашов. Чернівці : Букрек, 2012. С.501-512.
15. Герман М. Теорії соціального капіталу в аналітичній перспективі вивчення євроінтеграційних процесів / М. Герман // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. 2011. № 4. С. 54-63.
16. Гібернау М. Ідентичність націй / М. Гібернау; [пер. з англ. П. Тащук]. К.: Темпора, 2012. 303 с.
17. Глобальні модерності / за ред. М. Фезерстоуна, С. Леша, Р. Робертсона; [пер. з англ. Т. Цимбала]. – К.: Ніка-Центр. – 2012. – 400 с.
18. Деркач М. Міграційні процеси в Європейському Союзі: кордони, безпека, інтеграція / М. Деркач // Політологічні та соціологічні студії. Т. XII. Політичні виміри процесів європейської інтеграції : зб. наук. праць / наук. ред. А. М. Круглашов. Чернівці: Букрек, 2013. С. 234-241.
19. Європейський Союз і світова політика / за ред. Е. Гембл, Д. Лейн; [пер. з англ. О. Насика]. К.: «Наука», 2011. 360 с.
20. Жити разом: поєднання різноманіття і свободи в Європі ХХІ століття. Доповідь Групи видатних осіб Ради Європи / [Пер. з англ.]. Львів : Літопис, 2011. 112 с.
21. Кремень В. Україна: ідентичність у добу глобалізації / В. Кремень, В. Ткаченко. К.: Знання, 2013. 415 с.
22. Круглашов А. Сучасні теоретичні інтерпретації євроінтеграційних процесів постсоціалістичних суспільств / А. Круглашов, М. Герман // Політологічні та соціологічні студії. Т. XII. Політичні виміри процесів європейської інтеграції : зб. наук. праць / наук. ред. А. М. Круглашов. Чернівці: Букрек, 2013. С.15-31.
23. Культурно-цивілізаційний простір Європи і Україна: особливості становлення та сучасні тенденції розвитку : колективна монографія / за ред. А.І. Кудряченко // Інститут європейських досліджень НАН України. К.: Університет «Україна», 2012. 405 с.
24. Лендъел М.О. Субсидіарність як принцип соціально-політичної організації: теоретичні витоки та українські перспективи / М.О. Лендъел // Вісник МДУ. Серія: Історія. Політологія. Збірник наук. праць. Вип. 12. Маріуполь. 2015. С. 211-217
25. Мак-Ніл В. Сходження Заходу. Історія людської спільноти / В. Мак-Ніл; [пер. з англ.]. 2-ге вид., випр. К.: Ніка-Центр, 2011. 960 с.
26. Мельниченко Б.Б. Політико-правові перетворення в Центральній-Східній Європі наприкінці ХХ ст. (на матеріалах Польщі, Чехії та Словаччини): монографія / Б. Б. Мельниченко. Львів: ЛьвДУВС, 2012. 204 с.
27. Мельничук І. Еволюція основних теоретико-методологічних підходів до вивчення сутності інтеграційних процесів у сучасному світі / І. Мельничук // Політологічні та соціологічні студії. Т. XII. Політичні виміри процесів європейської інтеграції : зб. наук. праць / наук. ред. А. М. Круглашов. Чернівці: Букрек, 2013. С.46-59.

28. Мислюк Ю.В. Модель інтеграції країн Центрально-Східної Європи до Європейського Союзу / Ю.В. Мислюк // Панорама політологічних студій: Науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 9. 2012.
29. Мінк Ж. Європа та її болісні минувшини / Ж. Мінк, Л. Неймайєр; [пер. з фр. Є. Марічева]. К.: «Ніка-Центр». 2009. 272 с.
30. Недокус І. Територіальна реорганізація та «раціоналізація» місцевого управління в країнах Європейського Союзу / І. Недокус // Політологічні та соціологічні студії. Т. XII. Політичні виміри процесів європейської інтеграції : зб. наук. праць / наук. ред. А. М. Круглашов. Чернівці: Букрек, 2013. С.167-179.
31. Норман Д. Європа. Історія / Д. Норман. К.: Видавництво: Основи, 2012. 1464 с.
32. Пелікан Я. Ідея Університету. Переосмислення / Я. Пелікан. К. : Вид-тво: Дух і Літера, 2009. 360 с.
33. Прохорова В.М. Європейський досвід щодо формування регіональної політики / В.М. Прохорова // Наука й економіка. 2014. №2 (34). С.186-191.
34. Рибак О. Методологічні принципи вимірювання політичних ризиків функціонування інститутів ЄС / О. Рибак // Політологічні та соціологічні студії. Т. XII. Політичні виміри процесів європейської інтеграції : зб. наук. праць / наук. ред. А. М. Круглашов. Чернівці: Букрек, 2013. С. 107-118.
35. Савка О.В. Регіональна політика Польщі – уроки для України / О.В. Савка // Вісник МДУ. Серія: Історія. Політологія. Збірник наук. праць. Вип. 12. Маріуполь. 2015. С. 277-283.
36. Ткаченко І. Громадянське суспільство і Європейський Союз: функціонування і співпраця / І. Ткаченко // Віче. 2015. №2. С. 15-19.
37. Тодоріко А. Політична довіра як чинник інституціональної ефективності ЄС / А. Тодоріко // Політологічні та соціологічні студії. Т. XII. Політичні виміри процесів європейської інтеграції : зб. наук. праць / наук. ред. А. М. Круглашов. Чернівці: Букрек, 2013. С. 214-222.
38. Трагнюк О.Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС) / О. Я. Трагнюк. Державне будівництво та місцеве самоврядування. №22. 2011. С. 86-95.
39. Трагнюк О.Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС) / О. Я. Трагнюк. Державне будівництво та місцеве самоврядування. №22. 2011. С. 86-95.
40. Україна в Європі: контекст міжнародних відносин / за ред. А. І. Кудряченка. К.: Фенікс, 2011. 632 с.
41. Фішер Й. Історія повертається. Світ після 11 вересня і відродження Заходу / Й. Фішер; [пер. з нім. І. Андрущенко]. К.: Темпора, 2013. 536 с.
42. Шамбровський Г.О. Регіональна політика Європейського Союзу: навч. посіб. / Г.О. Шамбровський. К.: Знання, 2011. 187 с.
43. Шведа Ю. Європейська партійна система та її вплив на національні партійні системи / Ю. Шведа // Політологічні та соціологічні студії. Т. XII. Політичні виміри процесів європейської інтеграції : зб. наук. праць / наук. ред. А. М. Круглашов. Чернівці: Букрек, 2013. С.145-154.
44. Швидюк С. Регіональна політика Польщі: ретроспектива і погляд у майбутнє / С. Швидюк // Політологічні та соціологічні студії. Т. XII. Політичні виміри процесів європейської інтеграції : зб. наук. праць / наук. ред. А. М. Круглашов. Чернівці: Букрек, 2013. С. 313-325.
45. Шіммельфенніг Ф. Європеїзація Центральної та Східної Європи / Ф. Шіммельфенніг, У. Зедельмаєр. К. : Юніверс, 2010. 288 с.
46. Шульга М. Критерії європейської ідентичності / М. Шульга // Політичний менеджмент. № 2. 2010. С. 139-147.
47. Яхтенфукс М. Європейська інтеграція / М. Яхтенфукс, Б. Колер-Кох та ін; [пер. з нім. М. Яковлєва]. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 394 с.

Нормативно-правові джерела

1. Консолідовані версії договору про Європейський Союз та договору про функціонування Європейського Союзу (2010/С 83/01) : хрестоматія / упоряд. Б. В. Бабіна. О. : Фенікс, 2012. 294 с.
2. Україна-Європейський Союз: зібрання міжнародних договорів та інших документів (1991-2009) / за заг. ред. О.С. Камишева. К. : Юстиніан, 2010. 608 с.
3. Хартія основних прав ЄС (The Charter of Fundamental Rights of the EU) [Електронний ресурс]. – http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/charter/index_en.htm
4. Засновницькі договори ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eurlex.europa.eu/en/treaties/new_founding_treaties.htm#founding
5. Treaty establishing the European Coal and Steel Community (1951) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/new_founding_treaties.htm#founding
6. The Treaty of Rome, officially the Treaty establishing the European Economic (1957) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/new_founding_treaties.htm#foundingCommunity (ТЕЕС)
7. Treaty establishing the European Atomic Energy Community (1957) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/new_founding_treaties.htm#founding
8. Schengen Convention implementing the Schengen Agreement (1985) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:42000A0922\(02\):en:HTML](http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:42000A0922(02):en:HTML)
9. Single European Act (1986) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11986U/TXT>
10. The Maastricht Treaty The Treaty on European Union (TEU) (1992) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.eurotreaties.com/maastrichtec.pdf
11. The Copengagen Criteria (1993) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-93-3_en.htm?locale=en
12. The Treaty of Amsterdam (the Treaty of Amsterdam amending the Treaty of the European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts) (1997) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf
13. The Treaty of Nice (Treaty of Nice amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts) (2001) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.eurotreaties.com/nicetreaty.pdf
14. The Draft Treaty establishing a Constitution for Europe (TCE) (2004) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: european-convention.eu.int/docs/treaty/cv00850.en03.pdf
15. The Treaty of Lisbon (2007) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text

Інформаційні ресурси

1. Офіційні Інтернет-представництва інституцій Європейського Союзу
2. Офіційний веб-сайт Європейського Союзу – <http://europa.eu>
3. Офіційний веб-сайт Європейської Ради – <http://www.european-council.europa.eu>
4. Офіційний веб-сайт Ради ЄС – <http://www.consilium.europa.eu>
5. Офіційний веб-сайт Європейської Комісії – <http://ec.europa.eu>
6. Офіційний веб-сайт Європейського Парламенту – <http://www.europarl.europa.eu>
7. Офіційний веб-сайт Суду Європейського Союзу – <http://curia.europa.eu>
8. Офіційний веб-сайт Суду Аудиторів – <http://www.eca.europa.eu>
9. Офіційний веб-сайт Соціально-Економічного Комітету ЄС – <http://www.eesc.europa.eu>
10. Офіційний веб-сайт Комітету Регіонів – <http://cor.europa.eu>
11. Офіційний веб-сайт Представництва ЄС в Україні – <http://eeas.europa.eu>
12. Офіційний веб-сайт Європейської Служби Зовнішньої Діяльності – <http://eeas.europa.eu>
13. Офіційний веб-сайт Інформаційного Центру Сусідства ЄС – <http://www.enpi-info.eu>

14. Online Resource Guide to EU Foreign Policy – <http://www.eufp.eu>
15. Офіційний веб-сайт Європейського Омбудсмена – <http://www.ombudsman.europa.eu>
16. Офіційний веб-сайт Європолу – <https://www.europol.europa.eu>
17. Інтернет-портал законодавства ЄС – <http://eur-lex.europa.eu>
18. The European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) – <http://fra.europa.eu/en>

Веб-представництва Європейських партій

1. European Peoples Party (Christian Democrats) – <http://www.eppgroup.eu>.
2. The Alliance of European Conservatives and Reformists (ECR) <http://ecrgroup.eu>.
3. The Alliance of Liberals and Democrats for Europe (ALDE) – <http://www.alde.eu/en/>.
4. Europe for Freedom and Direct Democracy [Electronic resource]. – <http://www.efdggroup.eu>.
5. Nordic Green Left (GUE/NGL) – <http://www.guengl.eu>.
6. The Greens/European Free Alliance – <http://www.greensefa.eu>.
7. Group of Progressive Alliance of Socialists and Democrats S&D – <http://www.socialistsanddemocrats.eu>.
8. Веб-сторінка Європейської громадянської ініціативи – European Citizens' Initiative Official Register – <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/welcome>
9. Офіційне Інтернет-представництво Європейської конфедерації профспілок – <https://www.etuc.org/>

Інтернет-адреси інформаційних центрів і науково-дослідних установ

1. Глосарій термінів Європейського Союзу – <http://europa.dovidka.com.ua>
2. Он-лайн портал європейських новин (укр.) – <http://ua.euronews.com>
3. Веб-портал Мережі центрів європейської інформації в Україні – <http://ukrcei.org/lincs/>
4. Інтернет-ресурс журналу Europe's World – <http://europesworld.org>
5. The Center for European Policy Studies – <http://www.ceps.be> ENERPI
6. European Network of Economic Policy Research Institutes – <http://www.enepri.eu> EPIN
7. European Policy Institutes Network – <http://www.epin.org>
8. Institute for European Studies – <http://www.ies.be>
9. Eurostat (The statistical office of the European Union) – <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
10. Eurobarometer (the Public Opinion Analysis sector of the European Commission) – http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm
11. Europeans' Engagement in Participatory Democracy. Report. Fieldwork: February 2013. – Publication: March 2013 / Flash Eurobarometer 373. – http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_373_en.pdf
12. European Social Survey - <http://www.europeansocialsurvey.org/>
13. European Strategic Partnerships Observatory (ESPO) - <http://strategicpartnerships.eu/>

12. Словник дисципліни

Терміни (укр.)	Terms (English)
Бюрократія	Bureaucracy
Виборча система	Electoral system
Виконавча влада	Executive power
Виховання політичне	Political education
Влада	Authority
Геополітика	Geopolitics
Глобальна політика	Global politics
Громадянство	Citizenship
Громадянське суспільство	Civil society
Декларація	Declaration

Демократія	Democracy
Держава	State
Доктрина	Doctrine
Еліта	Elite
Європейський союз	European Union
Євро	Euro
Європейська рада	European council
Європейська спільнота	European community
Європа держав-націй	Europe of nation-states
Законодавча влада	Legislative power
Ідеологія	Ideology
Консенсус	Consensus
Консолідація	Consolidation
Конституція	Constitution
Космополітизм	Cosmopolitanism
Країна - кандидат	Candidate country
Критерії ВСТУПУ	Accession criteria
Лібералізм	Liberalism
Лідер політичний	Political leader
Мажоритарна система	Majority system
Меморандум	Memorandum
Міграція	Migration
Мілітаризація	Militarization
Монополізм	Monopolize
Націоналізм	Nationalism
Незалежність	Independence
Нейтралітет	Neutrality
Опозиція	Opposition
Паритет	Parity
Партія	Party
Парламент	Parliament
Патріотизм	Patriotism
Плюралізм	Pluralism
Плебісцит	Plebiscite
Політика	Politics
Право	Right
Процес політичний	Political process
Рада	Council
Республіка	Republic